

Odborné stanovisko
podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného
strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov

Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) bol dňa 29. marca 2021 doručený podnet Slovenskej obchodnej inšpekcie, Ústredný inšpektorát (ďalej ako „SOI“), v ktorom žiada o zaujatie stanoviska k prípadu v oblasti poskytovania tovarov a služieb.

Stredisko v zmysle § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov vydáva odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovného zaobchádzania podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej ako „antidiskriminačný zákon“). Stredisko vydáva predmetné odborné stanovisko v nižšie uvedenom rozsahu.

Predmet odborného stanoviska

Stredisku bol doručený podnet od SOI s opisom podania spotrebiteľa, ktorý poukazuje na podozrenie z diskriminačného konania zo strany predávajúceho. Spotrebiteľ si objednal knihy (*Štandardy pre pedagogické a psychologické testovanie a Projektivní významy Rorschachových tabulí*) z e-shopu, ktorý mu ich odmietol dodať z dôvodu, že nemá potrebné vzdelanie. E-shop si vyžiadal predloženie vysokoškolského diplomu daného odboru s odôvodnením, že vybranú literatúru poskytujú výhradne psychológom, ktorí preukážu svoju odbornú spôsobilosť. Prípadne študentom psychológie pre študijné a vedecké účely, a to na základe potvrdenia vedúceho projektu.

Právna úprava

Súkromnoprávnu sféru ochrany spotrebiteľa predstavuje najmä úprava spotrebiteľských zmlúv, ktorá je obsiahnutá v piatej hlave prvej časti Občianskeho zákonníka (§ 52 až 54a). Cieľom právnej úpravy je zabezpečiť zvýšenú ochranu spotrebiteľa ako slabšej strany záväzkovoprávneho vzťahu. Zároveň je ochrana spotrebiteľa v podmienkach Slovenskej republiky premietnutá predovšetkým do zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon o ochrane spotrebiteľa“). V zmysle § 4 ods. 3 zákona o ochrane spotrebiteľa „*Predávajúci je povinný vo vzťahu k spotrebiteľovi dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v poskytovaní výrobkov a služieb ustanovenú osobitným predpisom.*“ Týmto osobitným predpisom je antidiskriminačný zákon, prostredníctvom ktorého preniká do oblasti súkromného práva zákaz diskriminácie spotrebiteľa.

Samotná dôvodová správa k zákonu o ochrane spotrebiteľa z 10. januára 2007 hovorí, že „*zákaz diskriminácie je tiež jedným z princípov ochrany spotrebiteľa, znamená rovnaký prístup podnikateľa ku všetkým spotrebiteľom pri poskytovaní výrobkov a služieb. Táto oblasť je veľmi dôležitá, o čom svedčí i tá skutočnosť, že ochrana spotrebiteľa je posilnená existenciou osobitného antidiskriminačného zákona, ktorý rieši spôsoby domáhania sa ochrany spotrebiteľa v prípade, ak sa cíti byť postihnutý takýmto zaobchádzaním.*“ Antidiskriminačný zákon teda explicitne poskytuje spotrebiteľovi ochranu pred diskriminačným konaním a ustanovuje spôsoby, prostredníctvom ktorých sa môže domáhať svojich práv, ak je alebo bol dotknutý na svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania.

Zákon o ochrane spotrebiteľa žiadnym spôsobom neurčuje, aké konanie je možné považovať za diskrimináciu spotrebiteľa. Pri posudzovaní uvedeného prípadu je preto nevyhnutné aplikovať ustanovenia antidiskriminačného zákona, ktorý určuje definičné znaky porušenia zákazu diskriminácie. Na to, aby určité správanie, konanie alebo opomenutie bolo porušením zákazu diskriminácie, musí dôjsť ku kumulatívnej identifikácii tzv. definičných znakov diskriminácie, ktorými sú chránený dôvod, oblasť a forma diskriminácie. Z podstaty antidiskriminačného zákona vyplýva, že ďalšou podmienkou je existencia komparátora. Výlučne v prípade, ak sú naplnené všetky definičné znaky diskriminácie a tieto znaky sú vo vzťahu vzájomnej podmienenosti, možno prijať dôvodný záver o porušení zákazu diskriminácie.

Právne posúdenie

Na posúdenie namietanej diskriminácie je esenciálne určenie oblasti chránenej antidiskriminačným zákonom. Ustanovenie § 3 ods. 1 antidiskriminačného zákona vymedzuje osobnú a vecnú pôsobnosť, a teda na aký okruh spoločenských vzťahov sa vzťahuje povinnosť dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania. V zmysle § 3 ods. 1 antidiskriminačného zákona *každý je povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní.* Stredisko konštatuje, že predaj kníh patrí pod oblasť poskytovania tovarov a služieb, ktoré sú verejnosti poskytované právnickými osobami a fyzickými osobami – podnikateľmi. Zákaz diskriminácie sa vzťahuje na všetky osoby poskytujúce tovary a služby, ktoré sú prístupné verejnosti a ponúkajú sa mimo oblasti súkromného a rodinného života.

Povinnosť rešpektovať zákaz diskriminácie je jednou zo zložiek povinnosti dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania. V zmysle § 2a ods. 2 antidiskriminačného zákona je *priama diskriminácia konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii.* Podstata priamej diskriminácie teda spočíva v tom, že ide o menej priaznivé zaobchádzanie s určitou osobou v porovnaní so zaobchádzaním s inou osobou, pričom sa to deje z niektorého zo zakázaných dôvodov diskriminácie.

Možnosť kvalifikovať určité konanie ako priamu diskrimináciu súčasne vyžaduje existenciu komparátora - subjektu voči ktorému sa porovnáva osoba, ktorá osebe tvrdí, že s ňou je, bolo alebo by mohlo byť zaobchádzané menej priaznivo. Pri komparátorovi sa nevyžaduje, aby bol úplne identický. Stačí, ak sa nachádza v porovnateľnej situácii, teda ak sú jeho relevantné okolnosti rovnaké alebo podobné ako u osoby, ktorá tvrdí, že bola priamo diskriminovaná. V posudzovanom prípade by potenciálnym komparátorom bol spotrebiteľ, ktorý dosiahol požadované vzdelanie.

Posledným definičným znakom diskriminácie je chránený dôvod diskriminácie. V zmysle § 2 ods. 1 antidiskriminačného zákona *dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti*. Výpočet zakázaných dôvodov diskriminácie je demonštratívny, a preto ako chránené dôvody diskriminácie prichádzajú do úvahy aj ďalšie dôvody subsumované pod pojem „iné postavenie“. Takýmito dôvodmi môžu byť buď dôvody vyplývajúce z iných právnych predpisov (napr. odborová činnosť, nepriaznivý zdravotný stav podľa Zákonníka práce), alebo tiež dôvody, ktoré ako možné dôvody vyvstanú *ad hoc* pri posudzovaní jednotlivých diskriminačných situácií (napr. vojenská hodnosť, trvalý pobyt).

Vychádzajúc zo skutočnosti, že v posudzovanom prípade je kritériom namietaného diskriminačného zaobchádzania vzdelanie, je kľúčovým zodpovedanie otázky, či uvedený dôvod možno subsumovať pod pojem „iné postavenie“. Ústavný súd SR vo svojom náleze použil argumentačnú líniu, v zmysle ktorej dôvod „iné postavenie“ musí byť vždy aspoň latentne známy vopred a musí byť jednou z príčin alebo dôvodov nerovnakého zaobchádzania. Zákaz diskriminácie má v sebe už z povahy veci zakomponovaný určitý aspekt porovnávania a v najvšeobecnejšej rovine ho možno vymedziť ako zákaz neospravedliteľného rozličného zaobchádzania na základe určitého kritéria, ktoré nesmie byť na ujmu.¹

Podľa právneho názoru Strediska, požadovaný typ vzdelania (vo kontexte „vzdelanie ako predpoklad k prístupu k tovarom a službám“) možno subsumovať pod chránený dôvod „iné postavenie“. Napriek tomu, že vzdelanie nie je možné identifikovať spoločným povahovým základom s niektorým z chránených dôvodov diskriminácie, jeho diskvalifikačný charakter znemožňuje sám o sebe spotrebiteľom prístup k tovarom a službám. Požiadavka predloženia vysokoškolského diplomu daného odboru nie je založená na objektívnych a rozumných dôvodoch, prihliadnuc aj na skutočnosť, že daná odborná literatúra je voľne dostupná na knižnom trhu. Súčasne ani nesleduje legitímny cieľ (napr. predídenie ohrozenia mravnosti osôb mladších ako 18

¹ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 8/2014 z 27. mája 2015.

rokov), naopak vytvára predpoklady obmedzenia určitých kategórií osôb v prístupe k tovarom a službám, a to práve na báze vzdelania.

V prípade diskriminácie, založenej výlučne na kritériu vzdelania, možno dôvodne hovoriť o priamej diskriminácii, t. j. o konaní predávajúceho, pri ktorom so spotrebiteľom bez požadovaného vzdelania zaobchádzal menej priaznivo, ako by zaobchádzal so spotrebiteľom s požadovaným vzdelaním v porovnateľnej situácii.

Záver

Stredisko na základe vyššie uvedeného dospelo k záveru, že obmedzenie predaja odbornej literatúry, ktoré nie je založené na objektívnych a rozumných dôvodoch a odôvodnené legitímnym cieľom, predstavuje priamu diskrimináciu z dôvodu iného postavenia v oblasti poskytovania tovarov a služieb.

S pozdravom